

003 Nazwisko **GROTOWSKI** Imiona **Jerzy Marian** lat życia

004 Pseudonim

006 z domu Rodzice **Marian i Emilia z Kozłowskich**

008 Data urodzenia **11.08.1933** Miejscowość **Przeszów**

010 Data śmierci **14.01.1999** Miejscowość **Pontedera**

012 Pogrzeb/Spopielenie Adres Cmentarza **prochy przeniesiono do Indii**

..... Nr. grobu

026 Źródła: Nekrolog **Dziennik Polski 8.2.99**

Times 20.1.1999 Ankieta

..... Lista Stowarzyszenia

..... Grodziska

..... Suchecitz

..... Inne

OBITUARIES

JERZY GROTOWSKI

Grotowski: envisaged a "poor" theatre, free of trappings

Jerzy Grotowski, Polish theatre director, died of leukaemia in Pontedera, Tuscany, on January 14 aged 65. He was born in Rzeszow on August 11, 1933.

Through his revolutionary Teatr Laboratorium, which he founded in Opole at the end of the 1950s and later moved to Wrocław, Jerzy Grotowski sought, in a way more radical than any theorist since Stanislavsky, to make the role of the actor paramount in the theatre. The concept and work (he disapproved of the notion of "production") of the laboratory was essentially a revolt against what he saw as the decadent luxury of contemporary (especially contemporary Western) theatre, with its all-powerful directors, its lavish settings and its complicated — and needlessly expensive — lighting plots.

To Grotowski the psychological — indeed psychophysical — dimension of a performance was all-important. He envisaged a "poor" theatre, emancipated from all theatrical machinery and relying on the brain of the actor — though not necessarily his voice. Thus, in many a Grotowski staging mime, gestures and other body movements from the actors became more important than words. This tended to change the whole

relationship between actors and their audience who — and especially when Grotowski productions were first seen in an unsuspecting Britain — felt themselves being drawn, with seemingly irresistible force, into what was happening on the stage area.

The effects — and they were undeniably powerful — of such manipulation of the emotions of the audience tended, as time went on, to induce a certain arrogance in Grotowski. He came to feel that he had, at a stroke, made the standard classics of European drama irrelevant. Eventually he retreated into himself, giving up production for pure theory and moving away from the Poland which had nurtured him to settle first in France and America, where he had a ready audience for his increasingly tiresome sermons, and then finally in Italy, where he cloaked himself in a guru-like persona.

Yet he and his laboratory made an ineradicable impression on the art (and as he would have seen it, the science) of acting. He made it visceral as well as emotional. Sometimes an audience might literally flinch at the psychological and physical violence of the events being enacted only feet away from them. Such a seasoned experimental director as Peter Brook acknowledged Grotowski's profound influence on his work.

Born in the Polish town of Rzeszow, Jerzy Grotowski studied at the Higher State Theatre School in Krakow, where he became an actor in 1955. He then moved to Moscow to study at the Moscow Theatre Arts School, and returned to Poland to work at a small theatre in Opole. In 1959 he was part of a group of actors and directors who founded the Teatr Laboratorium.

It was there that he began his experimental research, which culminated in 1965. The international reputation of his revolutionary staging of Shakespeare's version of *Hamlet* led to a 19th-century reworking by Grotowski, which he called *Hamlet*, myth to the theatre, by casting a young man in the role of the death camp. A classical ideal of the theatre, which he called *poor theatre*, was born. When it was first staged in the Edinburgh Festival, *Akropolis* was hailed as a masterpiece which held the audience in thrall in spite of its visual simplicity and moral dilemmas. It was a new kind of theatrical situation.

029 Wyznanie ...
030 Jednostka wojskowa ...
032 Rodzaj wojny ...
033 Stopień wojny ...
034 Odnaczenie ...
036 Zawód ...
038 Tytuły naukowe ...
042 Instytucje ...
044 Obozy ...
046 Słowo klucz

Karta Rejestracyjna

został

-oizaw
-appod
-obez
-nd up
-ajau
-zotaw
-qon

Wychowany był w rodzinie z wykształceniem przez matkę, wyjechał w czasie wojny, gdzie zmarł w okresie swego życia i w czasie ostatniego powstania w 1997 roku.

Katecheta był laską i Gdymiałem 9 lat, z siebie. Nawet dzisiaj mieć tezy filozofii muszę przetłumaczyć

RZY GROTOWSKI

relationship between actors and their audience who — and especially when Grotowski productions were first seen in an unsuspecting Britain — felt themselves being drawn, with seemingly irresistible force, into what was happening on the stage area.

The effects — and they were undeniably powerful — of such manipulation of the emotions of the audience tended, as time went on, to induce a certain arrogance in Grotowski. He came to feel that he had, at a stroke, made the standard classics of European drama irrelevant. Eventually he retreated into himself, giving up production for pure theory and moving away from the Poland which had nurtured him to settle first in France and America, where he had a ready audience for his increasingly tiresome sermons, and then finally in Italy, where he cloaked himself in a guru-like persona.

Yet he and his laboratory made an ineradicable impression on the art (and as he would have seen it, the science) of acting. He made it visceral as well as emotional. Sometimes an audience might literally flinch at the psychological and physical violence of the events being enacted only feet away from them. Such a seasoned experimental director as Peter Brook acknowledged Grotowski's profound influence on his work.

Born in the small town of Rzeszów, Jerzy Grotowski was educated at the Higher State School of Drama in Cracow, where he graduated as an actor in 1955. He then went to study at the Moscow State Institute of Theatre Arts, after which he returned to Poland to become director of a small theatre at Opole, where from 1959 he was putting into practice his theories of acting.

It was there that he established his experimental laboratory for theatre research, which he moved to Wrocław in 1965. This soon developed an international reputation for its revolutionary stagings. *Akropolis* (1962), a version of Stanisław Wyspiański's 19th-century Polish classic totally reworked by Grotowski, put classical myth to the test of modern experience, by casting the action in a Nazi death camp. As such it asked how the classical ideal of human dignity can withstand the 20th century's experience of man's capacity to degrade others — and by implication himself. When it was first seen in Britain, at the Edinburgh Festival of 1968, *Akropolis* was universally acknowledged to possess an awesome beauty, which held its audience in silent thrall in spite of the shocking nature of its visual images and the ghastly moral dilemmas posed by its dramatic situations.

Under Grotowski's direction, *Akropolis* did not stand still, but went through several more versions between 1962 and 1975. Other notable productions from Grotowski's Wrocław laboratory in the 1960s were *El Principe constante*, a reworking by Slowacki of Calderón's play, slicing away most of the plot, about a captured Portuguese Prince who refuses to be ransomed by the Moors, to leave a characteristically Grotowskian concentration on the nature of martyrdom.

Apocalypsis cum figuris used an eclectic assemblage of texts drawn from such sources as the Bible, Dostoyevsky and Simone Weil. Marlowe's *The Tragical History of Dr Faustus* also came in for the Grotowski treatment, a development from ideas he had already explored in a treatment of Goethe's *Faust*.

In Poland under a Communist regime to which Socialist Realism was the cultural norm (and Catholicism was scarcely more tolerant of radical innovation), Grotowski was at first seen as the leader of some refractory heretical sect. Yet there was no question of proscription by the authorities. When the Teatr Laboratorium moved from Opole to Wrocław in 1965 the spacious quarters of the old *Rathaus* (before the frontier adjustments of 1945 Wrocław

had been Breslau, the capital of German Silesia) were placed at its disposal.

Grotowski's group went outside Poland for the first time in 1966 to tour the Scandinavian countries where it made an impact that had the directors of the rest of Western Europe agog to see its products. Over the next few years, with visits to the Théâtre des Nations in Paris, to Holland, Belgium, Italy, Yugoslavia, Mexico, Iran and the Lebanon, besides Britain, its reputation increased and the name of Grotowski became synonymous with an entirely new method of translating dramatic meaning into stage reality.

He set out his theories in his book *Towards a Poor Theatre*, published in English in 1968, with a foreword by Peter Brook. Although Grotowski remained professionally attached to Wrocław he worked abroad, notably with the Royal Shakespeare Company and at the French Higher Academy of Dramatic Arts at Aix-en-Provence. The Teatr Laboratorium was finally wound up in 1983, with Grotowski going to live at first in France, though he also had long periods in America, spent largely at the University of California at Irvine. More recently he had settled in Italy at Pontedera, near Pisa, where he was made an honorary citizen.

Wychowany był wia-
zimierzem przez mat-
wyjechał w czasie v-
gwaju, gdzie zmarł
okres swego życia i
czasie ostatniego po-
clawiu w 1997 roku.

Katecheta był laską i
Gdy miałem 9 lat, z-
się. Nawet dzisiaj
mieć tezy filozofii
muszę przetłumaczyć
(...), W szkole mia-
gi. Wtedy Ewange-
Wustan...
ie (1929) i w Szlok-
ni odbyły się wysta-

Jerzy Grotowski (1933-1999)

8.2.99

Między Polską a Indiami legenda jego będzie rosnąć

Większość z nas pamięta go jako tego, który w latach 1960. stworzył Teatr Laboratorium. Tego, który złamał konwencjonalność sztuki teatralnej w jej formie, miejscu i repertuarze. Czy jest to wielkie osiągnięcie czy parada pozorów? – pytali ówczesni krytycy, zaszokowani nową formą inscenizacji. Cofnijmy się w czasie. Jest rok 1962. W repertuarze dobrze wszystkim znane „Dziady”. Wchodzimy do niewielkiej salki opolskiego klubu związków twórczych. W porożstawiennych chaotycznie 13 rzędach odnajdujemy swoje miejsce. Na sali pojawiają się zjawy i zaklęcia. Przemieszczają się, snują między krzesłami, ocierają o nas. Odwracamy się w różnych kierunkach. Jesteśmy częścią tego, co dzieje się dookoła. Obok nas Kordian, w swej wędrówce krzyżowej, cierpiąc za miliony, ugina się pod miotłą. Aktorzy siadają obok nas. Oni nie grają, „nie spowiadają się” dla nas a przed nami. Jest to wizja teatru nowa, zaskakująca i Grotowskiego. Poznajmy więc historię człowieka okrzykniętego „postacią legendarną”.

JERZY GROTOWSKI urodził się 11 sierpnia 1933 r. w Rzeszowie. Wychowany był wraz z bratem Kazimierzem przez matkę. Jego ojciec wyjechał w czasie wojny do Paragwaju, gdzie zmarł w 1968 r. Ten okres swego życia podsumował w czasie ostatniego pobytu we Wrocławiu w 1997 roku.

Katecheta bił laską po głowie

Gdy miałem 9 lat, zhinduizowałem się. Nawet dzisiaj jak chcę zrozumieć tezy filozofii europejskiej, muszę przetłumaczyć je z sanskrytu (...). W szkole miałem lekcje reli-

tylko książd. Gdy chciałem sam czytać (...) katecheta wziął mnie na środek klasy i bił laską po głowie, chcąc powtórzyć cud Mojżesza – woda jednak nie trysnęła. Gdy wracałem ze szkoły do domu, spotkałem jednak wikarego, który sam mi dał Ewangelię: czytaj, ale tak, żeby stary nie widział. To wspomniała książka, ale trzeba ją czytać jak książkę zakazaną. To wspomniały tekst. Ona do mnie mówi – wyznał.

Zaczął się od krzesel...

W latach 1951-1955 Grotowski studiował aktorstwo w Państwowej Wyższej Szkole Teatralnej w Krakowie. Po jego ukończeniu (1955-56) studiował reżyserię w Gosudarstwiennym Institutie Tieatralnego Isskustwa (GITI) pod kierunkiem Jurija Zawadzkiego. Tam też dogłębniej zapoznał się z teorią Konstantego Stanisławskiego, którego uważał za swojego mistrza. Po powrocie do kraju kontynuował studia reżyserskie w PWST. Debiutuje w 1957 r. jako reżyser „Krzesel” Eugene Ionesco. W międzyczasie prowadzi także publiczne wykłady o filozofii Indii. Spotkanie z krytykiem literackim i teatralnym, Ludwikiem Fleszenem, dzielającym jego wizję teatru, owocuje otwarciem Teatru 13 Rzędów (1959). Tam poszukują nowych form wyrazu koncentrując się na ćwiczeniach fizycznych i plastyki ciała. Pamiętam dobrze, co Jerzy mówił swoim aktorom, że trzeba oddać całego siebie. Przed nim mało kto myślał o treningu aktorskim, pracy nad ciałem – wspomina Zygmunt Molik (aktor Jerzego Grotowskiego).

Grotowski oparł swój repertuar na klasyce. W początkach lat 1960. został wystawiony „Kain” Byrona, „Misterium Buff”...

Nazwany został postacią legendarną i kultową. Guru dla ludzi w różnych częściach świata. Śmiałością podejmującym szaleńcze próby zgłębienia i przekroczenia umiejętności człowieka. Reformatorem i heretykiem teatru XX wieku.

Mickiewicza, „Kordian” Juliusza Słowackiego, „Akropolis” Stanisława Wyspiańskiego, „Tragiczne dzieje doktora Fausta” Christophera Marlowe’a. W 1962 r. zespół 13 Rzędów przyjmuje nazwę Teatru Laboratorium i wkrótce przenosi się do Wrocławia (1965). Pozostaje tam aż do samorozwiązania w 1984. Tam też powstają najsłynniejsze dzieła teatralne, „Książę Niezłomny” Calderona-Słowackiego...

jewskiego, Thomasa S. Eliota i Simone Weil. Miałem to szczęście, że widziałem jeszcze jego ostatnie przedstawienie z „Apocalypsis cum Figuris” na czele. To był szok w najgłębszym, metafizycznym tego słowa znaczeniu – powiedział reż. Józef Opalski.

Między Polską a Indiami

Lata 1960. to okres, kiedy Teatr La-

Rok 1982 wiąże się z decyzją wyjazdu z kraju. Obawiał się, że „hermetyczne prace, zamknięte dla szerszej publiczności będą wykorzystane propagandowo przez władze stanu wojennego”. Użytkuje azyl polityczny w Stanach Zjednoczonych, a następnie obywatelstwo francuskie. Osiada na stałe w Pentedera we Włoszech, gdzie wraz z Thomasem Richardsem tworzy „Workcenter” (Centrum Robocze). Zapraszał tam ciekawych i interesujących ludzi. Organizował spotkania dla młodych aktorów i grup teatralnych. Uniknął jednak rozgłosu.

Trudno się nawet dowiedzieć, gdzie pracuje Grotowski. Nie wiedzą tego, albo nie chcą powiedzieć, także ludzie miejscowi, pisał Jacek Moskwa. Grotowski to nie tylko ten „odsadzany od czci w szkołach teatralnych” bądź „guru dla ludzi teatru”. Jest to także prywatna osoba, dzięki której staje się nam bardziej bliski.

Wydarzyło się to po jednym z wykładów w Los Angeles. Zebrało się tam wielu wybitnych uczonych, którzy wstrząśnięci jego prezentacją zaprosili Grotowskiego na ekskluzywny obiad, w drogiej restauracji. Odmówił. Przyszedł do nas do domu na pierogi. I mówił, że to najlepsze pierogi, jakie jadł w życiu – wspomina Jan Kott, teatrolog.

Janusz Majcherek, krytyk teatralny, wyjawia: Byłem zdenerwowany, po prostu bałem się. Okazało się, że przyleciał człowiek może w nienajlepszej kondycji fizycznej, ale nie miał w sobie nic z natchnionego proroka (...). Kiedy Grotowski z Holoubkiem dogadali się, że mieli tych samych profesorów w krakowskiej szkole teatralnej, potoczyła się rozmowa pełna wspomnień i anegdot. Grotowski okazał się czarującą osobą w sensie towarzyskim. Takim zapamiętałem go zawsze. Grotowski przyleciał wtedy do Warszawy (1996), aby odebrać, przyznaną mu za całokształt twórczości, nagrodę im. Konrada Swinarskiego.

głowce krzyżowej, cierpiąc za miliony, ugina się pod miotłą. Akto-
rzy siadają obok nas. Oni nie grają,
„nie spowiadają się” dla nas a przed
nami. Jest to wizja teatru nowa, za-
skakująca i Grotowskiego. Poznaj-
my więc historię człowieka okrzyk-
niętego „postacią legendarną”.

JERZY GROTOWSKI urodził się
11 sierpnia 1933 r. w Rzeszowie.
Wychowany był wraz z bratem Ka-
zimierzem przez matkę. Jego ojciec
wyjechał w czasie wojny do Para-
gwaju, gdzie zmarł w 1968 r. Ten
okres swego życia podsumował w
czasie ostatniego pobytu we Wro-
cławiu w 1997 roku.

Katecheta bił laską po głowie

*Gdy miałem 9 lat, zhinduizowałem
się. Nawet dzisiaj jak chcę zrozu-
mieć tezy filozofii europejskiej,
muszę przetłumaczyć je z sanskrytu
(...). W szkole miałem lekcje reli-
gii. Wtedy Ewangelię mógł czytać*

tego uważał za swojego mistrza.
Po powrocie do kraju kontynuował
studia reżyserskie w PWST. De-
biutuje w 1957 r. jako reżyser
„Krzesel” Eugene Ionesco. W międ-
zyczasie prowadzi także publicz-
ne wykłady o filozofii Indii. Spo-
tkanie z krytykiem literackim i te-
atralnym, Ludwikiem Fleszenem,
podzielającym jego wizję teatru,
owocuje otwarciem Teatru 13 Rzę-
dów (1959). Tam *poszukują no-
wych form wyrazu koncentrując
się na ćwiczeniach fizycznych i
plastyki ciała. Pamiętam dobrze,
co Jerzy mówił swoim aktorom, że
trzeba oddać całego siebie. Przed
nim mało kto myślał o treningu ak-
torskim, pracy nad ciałem* – wspo-
mina Zygmunt Molik (aktor Jerze-
go Grotowskiego).

Grotowski oparł swój repertuar
na klasyce. W początkach lat 1960.
został wystawiony „Kain” Byrona,
„Misterium Buffo” Włodzimierza
Majakowskiego, „Dziady” Adama

Nazwany został postacią legendarną i kultową. Guru dla lu-
dzi w różnych częściach świata. Śmiałkiem podejmującym
szaleńcze próby zgłębienia i przekroczenia umiejętności
człowieka. Reformatorem i heretykiem teatru XX wieku.

Mickiewicza, „Kordian” Juliusza
Słowackiego, „Akropolis” Stanisła-
wa Wyspiańskiego, „Tragiczne
dzieje doktora Fausta” Christophe-
ra Marlowe’a. W 1962 r. zespół 13
Rzędów przyjmuje nazwę Teatru
Laboratorium i wkrótce przenosi
się do Wrocławia (1965). Pozostaje
tam aż do samorozwiązania w
1984. Tam też powstają najsłyn-
niejsze dzieła teatralne, „Książę
Niezlomny” Calderona-Słowackie-
go i „Apocalipsis cum Figuris” –
oparta na Biblii i utworach Dosto-

jewskiego, Thomasa S. Eliota i Si-
mone Weil. *Miałem to szczęście, że
widziałem jeszcze jego ostatnie
przedstawienie z „Apocalipsis cum
Figuris” na czele. To był szok w
najgłębszym, metafizycznym tego
słowa znaczeniu* – powiedział reż.
Józef Opalski.

Między Polską a Indiami

Lata 1960. to okres, kiedy Teatr La-
boratorium zyskuje międzyna-
rodową sławę. Dużo podróżują, m.in. do
Wielkiej Brytanii, Meksyku, Francji,
Holandii, Belgii, Włoch i Stanów
Zjednoczonych. Tam też jego insce-
nizacje znalazły się na pierwszym
miejscu spośród 10 największych
osiągnięć teatralnych lat 1960-69.
Otrzymuje wspaniałe recenzje.
Amerykański krytyk Anthony Bow-
man napisał: *Od 1923, kiedy Stani-
sławski przybył do Nowego Jorku,
nie było tutaj teatru, nie było reżyse-
ra, który wywarłby tak silne wraże-
nie.* Po raz pierwszy przedstawienia na Da-
lekim i Bliskim Wschodzie (Irak, Li-
ban), wschodnich Niemczech. W
1968 r. ukazała się książka Grotow-
skiego „Towards poor theatre”, za-
wierająca teoretyczne eseje i prze-
prowadzone z nim wywiady. Stała
się ona Biblią dla teatrów ekspery-
mentalnych. Przetłumaczona została
na wiele języków, m.in. francuski,
niemiecki, perski, portugalski i ja-
poński.

Poszukiwanie w człowieku warstw nieznanych

W latach 1970. Grotowski skoncen-
trował się na analizie porozumienia
między ludźmi. I kiedy uznał, że
można porozumieć się poza te-
atrem, zaprzestał tworzenia przed-
stawień. Sformułowany przez niego
program określany jest jako „teatr
uczestnictwa” bądź „parateatr”.

„do domu na pierogi. I mówił, że to
najlepsze pierogi, jakie jadł w życiu
– wspomina Jan Kott, teatrolog.

Janusz Majcherek, krytyk te-
atralny, wyjawia: *Bylem zdenerwo-
wany, po prostu bałem się. Okazało
się, że przyleciał człowiek może w
nienajlepszej kondycji fizycznej,
ale nie miał w sobie nic z natchnio-
nego proroka (...). Kiedy Grotow-
ski z Holoubkiem dogadali się, że
mieli tych samych profesorów w
krakowskiej szkole teatralnej, poto-
czyła się rozmowa pełna wspo-
mnień i anegdot. Grotowski okazał
się czarującą osobą w sensie towa-
rzyskim. Takim zapamiętałem go
zawsze. Grotowski przyleciał wte-
dy do Warszawy (1996), aby ode-
brać, przyznaną mu za całokształt
twórczości, nagrodę im. Konrada
Swinarskiego.*

Jerzy Grotowski zmarł 14 stycz-
nia, w Pontedera. Już od dawna
choroba kręzenia utrudniała mu
chodzenie i oddychanie. Uniemoż-
liwiła mu m.in. odebranie, przy-
znanej mu rok wcześniej, nagrody
Złotego Pegaza. Jakkolwiek, po
raz pierwszy, uroczystość ta odby-
ła się nie we Florencji, a miastecz-
ku, w którym żył i pracował od 13
lat. *Zrobiliśmy to, aby być bliżej
mistrza, powiedział prezydent re-
gionu Toskanii Vannini Chiti.*
Ostatnim wystąpieniem publicz-
nym Grotowskiego był wykład w
paryskim College de France
(1997). Jest drugim Polakiem, po
Adamie Mickiewiczu, który otrzy-
mał miano profesora tej uczelni.
Twórczość jego uhonorowana zo-
stała szeregiem nagród i wyróż-
nień. Są to m.in. doktoraty honoris
causa Uniwersytetów w Pittsburgu
(1973) i Uniwersytetu Wrocław-
skiego (1991). W zeszłym roku
wrocławska Rada Miejska przy-
znała mu tytuł „Civitate Wratisla-
viensi Donatus” – zasłużonego dla
miasta. Jest jednym z sześciu osób
uhonorowanych dotąd tym wyróż-
nieniem. Zgodnie z wolą zmarle-
go, nie przewidziano żadnych pu-
blicznych ceremonii pogrzebo-
wych. Ciało Grotowskiego podda-
no kremacji, a prochy przewiezio-
no do Indii.

Katarzyna Jarosz